

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

משמיעין על השקלים מדין שואלין ודורשין

בגמרא במגילה (כט. -כט:) איתא: תנן התם, באחד באדר משמיעין על השקלים כו'. על השקלים מנלן, אמר רבי טובי אמר רבי יאשיה, דאמר קרא (במדבר כח יד) "זאת עולת חודש בחדשו" - אמרה תורה, חדש והבא קרבן מתרומה חדשה. וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה, קדמינן וקרינן באחד באדר, כי היכי דליתו שקלים למקדש. דהיינו שמכריזין על השקלים חודש לפני זמן התרומה החדשה, כדי שיביאו את השקלים לבית המקדש בזמנם.

ומבררת הגמרא: כמאן, דלא כרבן שמעון בן גמליאל, דאי רבן שמעון בן גמליאל האמר שתי שבתות. דתניא, שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלוש יום. רבן שמעון בן גמליאל אומר, שתי שבתות. דהיינו שכיון שלדעת רשב"ג זמן ששואלין קודם החג הוא שתי שבתות, הוא הדין שאין להכריז על השקלים קודם זמן נתינתם כי אם שתי שבתות. ומיישבת הגמרא שאה"נ ר"ח אדר הוא שתי שבתות קודם ט"ו אדר שאז היו השולחנין יושבים בערים ופורטים עבור העם את שקליהם.

והנה דין שואלין ודורשין קודם הפסח, ילפינן לה בגמרא בפסחים (ו.ו-): מקראי, דחכמים למדו כן, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני. ורשב"ג יליף לה, שהרי משה עומד בראש חודש ניסן ומזהיר על הפסח.

קושיית הבית יוסף מדין דורשין בעניינו של יום הלכות חג בחג

ובסוף מסכת מגילה (לב). אמרו: "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" (ויקרא כג מד) מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו. תנו רבנן, משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בעניינו של יום. הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג. ובפשטות נראה כי מימרות אלו סותרות זו לזו, שהרי בברייתא הראשונה מבואר שיש לשאול בהלכות הפסח אף קודם לפסח, כל שלושים יום שלפני הפסח. ואילו בברייתא השניה נראה שאין הדין לשאול אלא בפסח עצמו - הלכות פסח בפסח. וביותר שלומדים שני דינים אלו מדרשת הכתובים, ואם ילפינן מקרא שצריך לשאול בהלכות הפסח שלושים יום קודם לפסח, פשיטא שיש לשאול בפסח עצמו, ומדוע בעינן לדרשה נוספת שיש לשאול ולדרוש הלכות פסח בפסח.

וכן הקשה הבית יוסף (או"ח סימן תכט) על מה שפסק הטור (שם): תניא, שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח שלושים יום. והקשה הב"י: ואם תאמר, והא תניא בפרק בני העיר, משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בהלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג.

יישוב הקושיא עפ"ד התוספות שאם דורשים קודם אפשר שאין לדרוש בו ביום

והנה עוד איתא במגילה (ד.) אמר רבי יהושע בן לוי, פורים שחל להיות בשבת, שואלין ודורשין בעניינו של יום. ומקשה הגמרא: מאי איריא פורים, אפילו יום טוב נמי, דתניא משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בעניינו של יום. הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג. ומיישבת הגמרא, שהוצרך ריב"ל להשמיענו שאין גוזרים בפורים שחל להיות בשבת שלא ידרשו בעניינו ברבים שמא יבוא לטלטל המגילה, כדרך שתקנו שלא לקרות במגילה בשבת מטעם זה.

ומלשון הגמרא בקושייתה, "מאי איריא פורים, אפילו יום טוב נמי", משמע שיותר פשוט שצריך לעשות כן בפורים מבשאר יום טוב, שעל זה מקשה הגמרא מדוע אמר ריב"ל דבריו בפורים, בו אין החידוש גדול כל כך, והלא אפילו בשאר יום טוב דינו נכון. וביארו התוספות (ד"ה מאי), שכך כוונת הגמרא: מאי איריא פורים שאין דורשים בו מקודם לכן שלושים יום, ולכן יש סברא להצריך שידרשו עב"פ בו, הלא אפילו בשאר יום טוב שכבר דורשים קודם לו שלושים יום, אעפ"כ מבואר בברייתא שצריך לדרשו גם בו ביום.

הרי מבואר מדברי התוספות שדין שלושים יום קודם לחג ודין שואלין בהלכות חג בחג, תרי דינים נינהו, ואין ללמוד דין אחד מרעהו. שהרי אם לא היה מבואר אלא ששואלים בהלכות חג בחג, פשיטא שלא היינו למדים מכך שאף שלושים יום קודם לחג צריך לשאול ולדרוש בעניינו. אך גם לאידך גיסא, אם היה מבואר רק ששואלין ודורשין בהלכות חג שלושים יום קודם לחג, עדיין לא היה מקור מכך שדורשין בהלכות חג בחג - שהרי אדרבה, כיון שכבר הקדימו ושאלו שלושים יום קודם לחג, אין טעם לשוב ולדרוש בהלכותיו גם בחג עצמו, וכסברת התוספות.

יישובי הבית יוסף שדין שואלין הוא בפסח דוקא או שאינו נוגע לדרשת הרב

והבית יוסף יושב בדרך אחרת, על פי מה שכתב הר"ן (פסחים ב: סוד"ה העושה; מגילה ב: ד"ה פורים) שדין שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח שלושים יום, אין ביאורו שאנו מחוייבים לשאול ולדרוש בהלכות הפסח, אלא שכיון דקיימא לן (תוספתא סנהדרין פ"ז ה"ה) ששני תלמידים השואלים כאחד, ואחד שואל כענין ואחר שלא כענין, שנזקקין לשואל כענין. על כך באה מימרא זו ללמדנו ששואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום, שבזמן זה נחשב השואל בהלכות הפסח 'שואל כענין'. אך באמת חובת הדרשה אינה אלא בחג עצמו וכדרשת הגמרא מהכתוב 'וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל'.

אהרן אהרן

a8843414@gmail.com

אהרן אהרן

עוד יישב הבית יוסף, שבכל המועדים מלבד פסח, אין דין לשאול בהלכותיהם שלוש יום קודם לחג, וסגי במה שדורשים הלכותיהם בחג עצמו או בערב החג. ורק לענין פסח אמרו ששואלין ודורשין בהלכות הפסח שלוש יום קודם הפסח, כיון שצריך שיהיה לעם שהות רב להתעסק בטחינת החיטים ובאפיית המצות והגעלת כלים וביעור חמץ. משא"כ שאר המועדים שאין דיניהם מרובים, שהרי בעצרת אין דינים יתירים על שאר יום טוב. וכן סוכות אף שיש בו מצוות סוכה, הרי אפילו סוכת גנב"ך ורקב"ש כשרה, וכן בדפנות סגי בשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. והלולבים והאתרוגים רובם כשרים. ולפי זה מה שהזכיר שדורשין בעניינו של יום, 'הלכות פסח בפסח', הכוונה לדרוש בטעמים שבעבורם נטוינו במועד הזה, וגם כן לדרוש בדברים שאסור ומותר לעשות ביום טוב.

ובדרך שלישיית יושב הבית יוסף, על פי המבואר בגמרא בעבודה זרה (ה:), שהצורך בשלושים יום קודם הפסח הוא מפני הקרבן שצריך לבדוקו ממומין וכו'. ואם כן דין זה שייך רק לגבי פסח שיש בו קרבן, ואילו שאר המועדים וכן הלכות הפסח מלבד הקרבן סגי להו בדרישתם ביום החג עצמו. ואף בימינו שבעוונותינו הרבים אין לנו קרבן פסח, מכל מקום כתב הב"י שהתקנה שנתקנה לא זזה ממקומה.

הכרח המהרש"א דלא כהבית יוסף מדברי רש"י בסוכה ויישוב הגרי"ח ל מייזליש

ובמשנה בסוכה (ט.) שנינו: סוכה ישנה, בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין. ואיזו היא סוכה ישנה, כל שעשאה קודם לחג שלוש יום. ופירש רש"י: ואילו תוך שלוש יום לחג הוה, כיון דשואלין בהלכות החג קודם לחג שלוש יום - סתם העושה לשם חג הוא עושה. אבל קודם שלוש יום סתמא לאו לחג. וכתב המהרש"א: ומכאן תשובה לבית יוסף באו"ח ריש הלכות פסח, שהבין הא דשואלין ל' יום קודם היינו דוקא בפסח ולא בחג, עכ"ד. שהרי מדברי רש"י מבואר להדיא שאף קודם סוכות קיים דין זה, ובעבור זה אם עשה סוכתו בסתם בתוך שלוש יום קודם לחג - הוי סוכתו לשם חג אף לדעת בית שמאי.

ובחק יעקב (או"ח סימן תכט סק"ב) כתב שאין כוונת רש"י מעיקר הדין אלא מדרבנן, ובחינם השיג המהרש"א על הבית יוסף. וצ"ב שהרי הבית יוסף לא חילק בזה ונראה שלדעתו אף מדרבנן אין דין זה נוהג בשאר המועדים. ובפרי מגדים (א"א סק"א) כתב אף הוא שבשאר מועדים אינו אלא מנהגא ולא מן הדין, וכתב שהמהרש"א ס"ל שאף בסוכות הוא מן הדין, ואולי לומדים כן בגזירה שוה ט"ו-ט"ו מפסח. ומכל מקום עצרת אינו מדאורייתא אף להמהרש"א.

מהלך מחודש כותב רבי יוסף חנינא ליפא מייזליש בהגהותיו לסוכה שם. לדבריו, אף הבית יוסף לא נתכוון בדבריו אלא שאין חיוב על החכם לדרוש בשאר מועדים שלוש יום קודם לחג, אבל ודאי אף לדעת הבית יוסף, חובה על כל אדם מהמון העם לשאול בדינים אלו ולהתכונן לחג הממשמש ובא. ומעתה לא קשה כלל מדברי המשנה בסוכה, שהרי שם אנו באים לדון לשם מה נבנית הסוכה בסתמא, וכיון שאדם זה בכלל המון העם הוא וחייב אף הוא לשאול כל שלוש יום קודם סוכות בהלכות סוכות, משום כך 'סתם העושה' - לשם חג הוא עושה'. ובזה מדוקדק לשון רש"י שכתב "כיון דשואלין בהלכות החג קודם לחג שלוש יום" והזכיר לשון 'שואלין' והשמיט לשון 'דורשין' - והטעם, כי באמת אין דין על החכם לדרוש בהלכות החג כי אם בפסח, אך מכל מקום יש דין 'שואלין' על המון העם אף בשאר החגים.

ולעיל הבאנו דברי התוספות במגילה (ד.) אשר ביארו שהדין לדרוש בו ביום פשוט יותר בפורים מבשאר ימים טובים, כיון דבשאר ימים טובים דורשין אף קודם לחג שלוש יום משא"כ בפורים. ובפשטות משמע מדבריהם שדין זה הוא דין כללי בכל ימים טובים וכמו שדקדק המהרש"א בסוכה בדעת רש"י ודלא כדעת הבית יוסף. אלא שהגרי"ח"ל מייזליש עומד על דקדוק קל בלשונם של תוספות, שכן התוספות כותבים וז"ל: אפילו ביום טוב דדרשין שלוש יום לפניו, ואפילו הכי דורשין בו ביום כו'. ויש להבין מדוע תחילה נקטו לשון 'דרשין' ולבסוף 'דורשין'.

ואמנם לפי מה שנתבאר בדעת הבית יוסף, שבשאר ימים טובים אף שאין חיוב על הרב לדרוש בעניינו של יום כי אם בחג עצמו, מכל מקום יש חיוב על המון העם לשאול ולדרוש (מלשון בקשה ושאלה) בהלכות החג, יבוארו דברי התוספות היטב. שכן בכל יום 'דורשין בו ביום' דהיינו חובה על הרב לדרוש בו ביום, ומאיזך 'דרשין ל' יום לפניו' היינו אנו המון העם חייבים כל אחד ואחד לדרוש ולשאול בהלכותיו.

הערת הראשונים מסוגיין דלא כהר"ן והערת הגר"א מסוגיין דלא כהבית יוסף

ובברכת אברהם (ארלנגר, מגילה כט:) הקשה על דעת הבית יוסף שאין דין זה נוהג אלא בפסח ולא בשאר מועדים, דאם כן כיצד רצתה הגמרא בסוגייתנו לפרש דין 'משמיעין על השקלים' שהוא מחמת דין 'שואלין ודורשין קודם הפסח שלוש יום', והלא אין דין זה אלא בפסח דווקא מחמת רוב דיניו. ובאמת כעין זה העיר הגר"א בביאורו (סק"א) על המבואר בגמרא בעבודה זרה שהוא משום קרבן פסח, וכמו שהביא הבית יוסף, והרי בסוגיין הביאה הגמרא דין זה גם ביחס לשקלים. ומכח זה ביאר הגר"א שקרבן פסח לאו דוקא והוא הדין משום קרבנות חגיגה שבשאר ימים טובים. ומ"מ אף הגר"א שם כתב שבעצרת אין צורך, ומ"מ יש להקדים מא' בסיון, והביא דברי המשנ"ב שם.

ואמנם הערה זו היא הערה גם על עיקר דעת הר"ן שלא נאמר בדין שואלין ודורשין שחייב הרב לדרוש בהלכות החג, אלא רק שתלמיד השואל חשוב 'שואל כעניין', ואם כן כיצד רצתה הגמרא לבאר מכח דין זה את הדין המוטל על בית דין שהיו 'משמיעין על השקלים'. וכבר עמדו על הערה זו הראשונים במגילה, הרשב"א (כט:) והריטב"א (ל.), ופירשו שאכן למסקנת הגמרא אין דין משמיעין על השקלים מכח דין שואלין ודורשין קודם הפסח שלוש יום. ובאמת לפי ההו"א בסוגיין צריך לומר שאף דין שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלוש יום, פירושו לדרוש ברבים בהלכות הפסח, אך כיון שלא נשארה הגמרא בזה למסקנא, "אין מדקדקין במה שהיו סבורין מעיקרא" (לשון הרשב"א).

להנצחות והקדשות

נא לפנות
למייל המערכת